

HAZAI CECILIA
A magyar kultúra Georgiában

A magyarok és a georgiaiak (akiket mi sokáig grúzoknak nevezünk) több mint egy évezredre visszavezethető kapcsolatrendszerét keleti gyökereink, keresztény hagyományaink, valamint a georgiaiakéhoz többé-kevésbé hasonló történelmi helyzetünk határozta meg.

Közös múltunk legrégebbi száalai a VIII–IX. századba nyúlnak vissza, amikor a magyarok ősei a Kazár Birodalom népeként részt vettek a kagánok kaukázusi katonai akcióiban. Sokan azt feltételezik, hogy egyik csoportjuk (a „szárvartü ászfalú”, vagyis a „rendíthetetlen szavárdok”, miként Biborbanszületett Konstantín császár nevezte őket a X. század közepén), leszakadva a Levédiában élőkől, Transzkaukázia e vidékeire települt, s idővel beolvadt a georgiaiakba, illetve a velük rokon kis népekbe. Az Árpád-házi királyok korában a Szentföldön volt szoros az együttműködés a két nép között, hiszen a Szent István és II. Géza által alapított templomok és kolostorok kegyurai és gondviselői Jeruzsálemben georgiai szerzetesek voltak. A II. András vezette kereszt-

hadjáratból (1217–18) a Szentföldön maradt magyar katonák, amiként erre Tardy Lajos felhívta a figyelmet, georgiai katonákkal együtt vettek részt Damietta ostromában (1218). Évszázadokon keresztül nem hagyta nyugodni a magyar utazókat, tudósokat, felfedezőket az a gondolat, hogy valahol a Kaukázus északi előterében volt a magyar őshaza, illetve, miként már említettük, őseink egyik csoportja ebbe az irányba vette az útját. Elsőként Ottó barát (1231–34 között), majd Julianus barát (1235–36) indult el felkutatásukra. Georgiába ugyan sohasem jutottak el, de

Ottó barát találkozott kaukázusi magyarokkal. A magyarság történelmének kaukázusi rejtélyeire a XIX. században számos magyar kutató kereste a választ. Az általuk feltett kérdések megvitatása során derült fény arra is, hogy az oszmán hódítások diplomáciai összefogásra készítették a magyar és a georgiai királyokat.

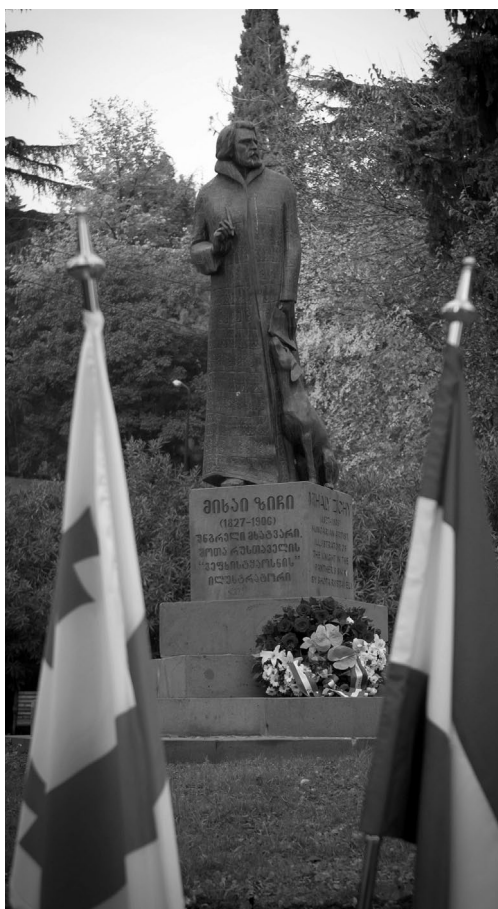
A napjainkban is erős magyar–georgiai barátság megalapozása leginkább két Zichy-nek köszönhető: Zichy Mihály (1827–1906) festőművésznek és Zichy Jenő (1837–1906) őstörténésznek és Ázsia-kutatónak. Emléküket a georgiaiakban a szovjet rendszer sem tudta elmosni. Georgia hősi küzdelem közepette,

1991. április 9-én nyilvánította ki a függetlenségét, amellyel a Szovjetunió felbomlását követően élni is tudott. Hazánk 1992. május 14-én létesített diplomáciai kapcsolatot a transzkaukázusi országgal. A magyar nagykövetség azonban csak 2008-ban nyílt meg Tbilisziben. 2017-ben a magyar–georgiai államközi kapcsolatok negyedszázadosak lettek. Ennek jegyében látogatott el Orbán Viktor miniszterelnök is tavaly áprilisban a georgiai fővárosba.

A közös múltat és a kapcsolatépítő jelent kívánta felidézni a Külgazdasági és Külügyminisztérium azzal, hogy 2017. december 4-én és 5-én Magyar Napokat szervezett Georgiában, Tbilisziben. A magyar irodalom, történelem, néphagyomány, népzene, festészet, valamint a kortárs ötvösművé-

szet is úgy jelent meg Tbilisziben, hogy mindez az ősi és közelmúltbeli történelmi kapcsolataink közös szálaire mutatott rá, és kultúránknak a magyar nyelvű világon túl is értelmezhető értékeire irányította a figyelmet. Közös keresztény múltunkat és jelenünket római katolikus szentmisével ünnepeltük, amelyet Kiss-Rigó László, Szeged-Csanád Egyházmegye és Monsignore Giuseppe Pasotto, Tbiliszi püspöke mutatott be a Szent Pál székesegyházban.

Madách Imre filozofikus drámája, *Az ember tragédiája* először 1984-ben jelent meg Georgiában

Megemlékezés Zichy Mihály szobránál

Tbiliszi könyvbemutató és Zichy Mihály- emlékkiállítás, megnyitja Hazai Cecília. A képen Lévai Anikó, Hoppál Péter, Hóvári János, Hazai Cecília mögött Az ember tragédiája grúz fordítójának, Nodar Gureshidzének özvegye áll.

Nodar Gureshidze (1927–2004) költő fordításában, és a nagy mű azóta sem merült feledésbe. A drámai költemény új kiadásával a néhai költő–műfordító születésének 90. évfordulójára is emlékeztünk az Art Palace Múzeumban, ahol családját és íróársait is köszönthettük. Manana Gureshidze, a költő özvegye – korábban közismert és ünnepezt színésznő – beszédében háláját fejezte ki, hogy a magyarok megtisztelték ezt az évfordulót. *Az ember tragédiájával* kapcsolatos gondolatait Jánosi Zoltán irodalomtörténész osztotta meg a bemutató közönségével, és egyben felhívta a figyelmet arra, milyen fontos irodalmi kapcsolataink kiépítése és bővítése a XXI. században. A Szentmártoni Jánosnak, a Magyar Írószövetség elnökének előszavával megjelent kötetet Zichy Mihály grafikái illusztrálják. Zichy Georgiában már több mint egy évszázada ünnepezt művész. Tbiliszi belvárosának történelmi parkjában áll Kiss Sándor (1925–1999) szobrászművész 1987-ben felavatott remek alkotása a magyar mesterről. Zichy Mihály 1881–1882 között töltötte Georgiában – elmondása szerint – élete legboldogabb időszakát, és ekkor tett eleget annak a felkérésnek, hogy Sota Rusztaveli (1172–1216) *Tariel, a tigrisbőrös lovag*¹ című eposzának illusztrációit

elkészítse. Zichy Mihály irodalmi illusztrációiból az Art Palace múzeumban nyílt tárlat, amelynek kurátorra Földi Eszter, a Nemzeti Galéria művészettörténésze volt. A kiállítóterem falán Arany János balladáinak eredeti Zichy-grafikai nagy sikert arattak, és utaltak a költő és Madách Imre közötti alkotói kapcsolatra is. A mű, mint ismeretes, Arany János odaadó lektori segítségével jelent meg 1862-ben.

A feltételezett kaukázusi magyar őshaza, illetve az ide vándorolt eleink történetének felkutatására több mint egy tucat magyar expedíció indult a XIX. században, e kutatásoknak azonban XVIII. századi előzményei is voltak. Besse János Károly (1765–1841), Turkolj Sámuel (1690 körül – 1730 körül), Jaksics Gergely (1780 körül – 1830 körül), Déchy Mór (1851–1917), valamint Zichy Jenő megszállott kalandvágát és csillapíthatatlan tudásszomját szemléltette a *Magyarok Georgiában* című kiállítás a Zurab Tsereteli Múzeumban. A közönség korabeli feljegyzésekből, rajzokból, fényképekből ismerhette meg a magyar tudósok fáradhatatlan munkáit nemzeti gyökereink feltárásában. A kiállítás az Országos Széchényi Könyvtár és a Néprajzi Múzeum anyagából készült, amelynek kurátora Kránitz Péter Pál volt.

Misztótfalusi Kis Miklós (1650–1702) örökre bevéste nevét Georgia történelmébe, amikor a hányatott sorsú Archil királynak (aki költői műveket is alkotott) felkérésére megalkotta a georgiaiak első nyom-

¹ Az eposz magyar nyelven először 1917-ben jelent meg Vikár Béla fordításában, Zichy Mihály illusztrációival. Második magyar fordítója Weöres Sándor volt 1954-ben.

Az ember tragédiájának második grúz nyelvű kiadása

dai betűkészletét, és ezzel utat nyitott a nyomtatott könyv térhódításának. Az Ivane Javakishvili Egyetem adott otthont Kránitz Péter Pál tudományos előadásának, amelynek hallgatói nagy érdeklődéssel figyelték a magyar és georgiai kultúra történetének egyik korai, s kellőképpen még nem közismert kapcsolódási pontját. A modern technikai eszközöknek köszönhetően az előadást élő közvetítésben osztották meg számos más egyetemmel.

A kortárs magyar művészetet ötvösművészeink képviselték Tbilisziben az *Ezüsttől a vasig* című kiállításukkal a Zurab Tsereteli Múzeumban. A georgiai ötvösművészet nagy történelmi hagyományokkal rendelkezik, s napjainkban is számottevő. A magyar rendezők ehhez kívántak tükröt tartani, felmutatva az ötvösség, az ékszerészet, a zománcművészet és a kispasztika hazai eredményeit. A kiállítás kurátora Katona Katalin iparművész volt, akinek két remek kispasztikája a tér rejtjelmeire hívta fel a figyelmet.

A búcsúesten az Állami Népi Együttes, Pál István Szalonna és Bandája, valamint a Szent Efrém Kórus adott ízelítőt a magyar népzene és néptánc, valamint a középkori és a kortárs egyházzene gazdag hagyományából. Gálaestjük egyben tisztelgés volt Kodály Zoltán emléke előtt, akinek a nevét Georgiában is jól ismerik.

A XXI. század nemzeti művészetéből a mozgókép sem hiányozhatott: Magyarország díszvendége volt a 18. Tbiliszi Nemzetközi Filmfesztiválnak, amelyet Enyedi Ildikó *Testről és lélekről* című filmje nyitott meg. Ezen kívül tizenegy magyar kortárs játékfilmmel és négy rövidfilmmel ismerkedhettek meg a tbiliszi mozirajongók.

A Magyar Napok ideje alatt a Tbiliszi feletti magaslaton álló világítótorony piros-fehér-zöld színben ragyogott. A nagyváros lakói mindannyian tudták, hogy Magyarország olyan kulturális rendezvénnyel tisztelte meg Georgiát, amelyre történelmünk során még sosem volt példa. A helyi médiumok végigkísérték a rendezvényeket, és számos komoly értelmiségi köszönte meg erőfeszítéseinket: azt, hogy Magyarország közelebb került Georgiához. A Magyar Napokkal felidéztünk néhányat abból a számtalan szálból, amelyek országainkat összekötötték, és reményeink szerint új kapcsolódási pontokat hoznak létre a jövőben. Madách Imre, Zichy Mihály, Misztótfalusi Kis Miklós, Bartók Béla és Kodály Zoltán szellemi öröksége rövid időre, de emlékezetes erővel elevenedett meg. Bízunk abban, hogy georgiai barátaink *Az ember tragédiáját* újra színpadra állítják (már megtették ezt a múltban is), és a nálunk megrendezendő Georgiai Napok keretében el fogják hozni Budapestre.